

Antica Menac, *Hrvatska frazeologija*
(Zagreb, Knjigra, svibanj 2007, 270 str.)

Frazeologija se kao samostalna lingvistička disciplina počela razvijati polovinom prošloga stoljeća. Svoj je procvat doživjela prvo na području bivšega Sovjetskog Saveza, no ubrzo se i u drugim slavenskim zemljama povećao interes za to područje, pa su se u njima počeli objavljivati teorijski radovi vezani za frazeologiju pojedinih jezika, pri čemu su se često uspoređivali s drugim slavenskim i neslavenskim jezicima. Uskoro su frazeolozi pokazali velik interes i za frazeografiju, te počeli sastavljati jednojezične i višejezične frazeološke rječnike.

U Hrvatskoj se interes za frazeologiju probudio početkom sedamdesetih godina prošloga stoljeća, a prva osoba koja se u nekom hrvatskom stručnom časopisu osvrnula na tu temu bila je Antica Menac. Oko sebe je uskoro okupila mali radni kolektiv koji je sastavio dvosveščani *Rusko-hrvatski ili srpski frazeološki rječnik* (u red. A. Menac), a svoj je frazeografski rad nastavila kao koautorica nekoliko frazeoloških rječnika u seriji Mali frazeološki rječnici i Hrvatskoga frazeološkog rječnika. Antica Menac je i dalje pisala o različitim aspektima hrvatske frazeologije dovodeći je u vezu, u prvom redu, s ruskom, ali i s frazeologijom drugih slavenskih i neslavenskih jezika. Smatra se utemeljiteljicom Zagrebačke frazeološke škole.

U knjizi *Hrvatska frazeologija*, objavljenoj u svibnju 2007. godine u izdanju Knjigre (urednica Verica Zorić), autorica je skupila svoje radove tiskane od 1971. do 2005. godine. Treba, međutim, napomenuti da je dio radova (onih starijih) djelomično izmijenjen i terminološki osuvremenjen.

U *uvodnom se dijelu* (str. 5–6) daje kratak pregled autoričina bavljenja frazeologijom.

Članci su u knjizi podijeljeni na šest tematskih cjelina.

1. Frazemi – njihov sastav, struktura, odnosi njihovih sastavnica

Prva se tematska cjelina (str. 7–66) sastoji od pet članaka.

U prvom (*Sveze riječi*) govori se o osnovnoj razlici između slobodnih i neslobodnih, tj. frazeoloških sveza riječi što se ilustrira priličnim brojem primjera.

U drugom (*Struktura frazema*) autorica se osvrće na osnovne osobine frazema: čvrstu strukturu, cjelovitost, prijenos značenja pojedinih sastavnica (desemantizacija) i s tim povezanu bitnu osobinu frazema prema kojoj frazeološko značenje nije zbroj leksičkih značenja pojedinih komponenata, te ograničenu mogućnost variranja komponenata.

Treći se članak (*Neka pitanja u vezi s klasifikacijom frazeologije*) bavi različitim kriterijima prema kojima se može klasificirati frazeologija: prema podrijetlu, prema obliku, opsegu i sastavu, prema stilu, te prema vremenskoj i regionalnoj raslojenosti.

Članak *Genitiv u sastavu frazema u suvremenom hrvatskom i ruskom jeziku* govori o različitim značenjima genitiva i njegovim realizacijama u frazemima, s jedne strane, te različitim tipovima sveza u kojima se on upotrebljava, s druge. U drugom se dijelu članka daje podjela prema leksičko–gramatičkoj strukturi frazema s genitivom.

U članku *Tautološke frazeosheme Antica Menac* analizira jedan specifičan oblik izraza za koji je karakteristična postojanost strukture i nepostojanost sastava. Upravo ga postojanost strukture približava frazeologiji.

2. Međufrazemski odnosi

Druga se tematska cjelina (str. 67–106) sastoji od četiriju članaka.

Članak *Iz problematike frazeološke sinonimije u hrvatskom i ruskom književnom jeziku* bavi se različitim tipovima frazeološke varijantnosti. Autorica daje primjere za variranje komponenata koje se pojavljuje na fonetskom, morfološkom, tvorbenom, sintaktičkom i leksičkom planu.

Članak *Frazeološki antonimi u europskim jezicima* analizira načine postizanja antonimnoga frazeološkog značenja na primjerima frazema šest europskih jezika (hrvatskog, ruskog, njemačkog, engleskog, francuskog i talijanskog).

U prvom dijelu rada *Zajedničke semantičke grupe u frazeologiji europskih jezika* promatraju se strukturno i semantički ekvivalentni frazemi u šest jezika (hrvatskom, ruskom, njemačkom, engleskom, francuskom i talijanskom). U drugom se dijelu na materijalu istih jezika govori o djelomično ekvivalentnim frazemima sa stajališta strukture i semantičkoga taloga.

Članak *Frazemi oko riječi kraj / konac u različitim jezicima* analizira prvotno leksičko značenje sastavnica *kraj / konac* i njegov utjecaj na formiranje frazeološkoga značenja frazema s tim sastavnicama u hrvatskom, ruskom, engleskom, njemačkom, francuskom i talijanskom jeziku.

3. Frazeologija i posuđivanje

Treća se tematska cjelina (str. 107–134) sastoji od dvaju članaka.

Članak *Svoje i posuđeno u frazeologiji* obrađuje temu internacionalnih frazema koji se upotrebljavaju u mnogim europskim jezicima, a iz jezika davatelja u jezik primatelj prelaze na dva osnovna načina: besprijevodnim prenošenjem i potpunim, odnosno djelomičnim kalkiranjem. Na brojnim primjerima iz mnogih europskih jezika autorica pokazuje način prenošenja frazema iz različitih jezika davatelja.

U članku *Posuđeni elementi u hrvatskoj i ruskoj frazeologiji Antica* se Menac koncentrira na analizu internacionalnih frazema u hrvatskom i ruskom jeziku imajući u vidu, prvo, tipove i stupanj adaptacije u svakom od ta dva jezika, pri čemu se osobita pažnja posvećuje problemu grafije u ruskom jeziku. Kao drugo, govori se o kalkovima iz različitih jezika i izvora koji se upotrebljavaju u dvama analiziranim jezicima. Navode se brojni primjeri kojima se ilustriraju teorijske postavke.

4. Frazeologija u leksikografiji

Ova se tematska cjelina (str. 135–156) sastoji od triju članaka.

U članku *Frazeologija u različitim tipovima jednojezičnih hrvatskih rječnika* daje se pregled načina uključivanja hrvatske frazeologije u opće jednojezične rječnike od najstarijih do suvremenih (na primjerima frazema s komponentama *glava* i *uho*).

U radu *Frazemi u Šulekovu Rječniku znanstvenog nazivlja* autorica se osvrće na uključenost i način obrade frazema u jednom rječniku. Govori se i o strukturnom tipu frazema zastupljenih u Rječniku, te o bilježenju varijanata. Na kraju se daje i kratak osvrt na prisutnost nekih frazema registriranih u tom rječniku u suvremenom hrvatskom jeziku.

Stilskim se odrednicama u rječnicima bavi članak *Pitanja stilističke kvalifikacije u općim i frazeološkim rječnicima*. Na primjerima četiriju novijih hrvatskih jednojezičnih i višejezičnih rječnika pokazuje se različit pristup stilskom kvalificiranju leksika i frazeologije.

5. Frazeologija u književnosti

Peta tematska cjelina (str. 157–200) sadrži pet članaka.

Članak *Frazeologija Gundulićeva Osmana* analizira frazeme kojima se Gundulić služi u svom djelu. U obzir je uzeta uža frazeologija, a frazemi se analiziraju s obzirom na opseg i sastav.

Rad *Frazeologija Hektorovićeve Ribanja i ribarskog prigovaranja* bavi se tipovima frazema uključenima u spomenuto književno djelo. Analiza obuhvaća frazeme sa strukturom fonetske riječi, sveze riječi, i one s rečeničnom strukturom. Govori se i o variranju sastavnica, ali i o ustaljenim izrazima na granici frazeologije.

Članak *Frazeologija Mažuranićeve Smrti Smail-age Čengića* razvrstava frazeme potvrđene u navedenom književnom djelu u tri osnovne skupine prema opsegu i sastavu (fonetska riječ, sveza riječi, frazemi s rečeničnom strukturom). Analiziraju se i tipovi varijanata zabilježeni kod Mažuranića, daje se popis nekih sinonimnih nizova frazema, spominju se frazemi sa značenjem poredbe.

U članku *Frazeologija suvremenih bračkih čakavskih pjesnika s frazeološkog se aspekta analiziraju pjesme pisane na bračkoj čakavštini*. Klasificiraju se frazemi prema opsegu i leksičkom sastavu, prema tipovima varijanata, te odnosu prema frazeologiji suvremenoga hrvatskog jezika.

Rad *Elementi venecijanskoga dijalekta u frazeologiji suvremenih bračkih čakavskih pjesnika* dijeli frazeme s elementima venecijanskoga dijalekta na dvije skupine: manji se dio frazema posuđuje u gotovu obliku iz venecijanskoga dijalekta, a dio se posuđenica na različite načine prilagođava čakavskom sustavu. Frazemi se analiziraju i sa stajališta opsega i leksičkog sastava.

6. Dodatni aspekti

Posljednja se tematska cjelina (str. 201–212) sastoji od dvaju članaka.

U članku *Element smiješnoga u frazeologiji* Antica Menac na primjerima hrvatskog jezika pokazuje u manjoj ili većoj mjeri prisutan element humora u semantičkom talogu frazema.

Rad *Nove pojave u hrvatskoj frazeologiji* zahvaća najnoviji frazeološki sloj hrvatskoga jezika. Govori se o načinima nastajanja nove hrvatske frazeologije: o posuđivanju iz stranih jezika, iz hrvatskih dijalekata, te o novim frazemima s hrvatskim sastavnicama.

Nakon navedenih tematskih cjelina slijedi *Popis kratice* (str. 213), zatim *Kazalo hrvatskih frazema* (str. 214–253) s oznakom stranice (ili stranica) na kojoj se govori o pojedinom frazemu (Kazalo je izradila V. Zorić), opsežna *Bibliografija* frazeoloških i frazeografskih radova (str. 254–266), te *Bilješka o autorici*.

Knjiga *Hrvatska frazeologija* Antice Menac pisana je na visokoj znanstvenoj razini. U njoj se frazeološka teorija razmatra i analizira s različitih aspekata. U središtu zanimanja je hrvatska frazeologija, ali se ona stavlja u odnos prema drugim jezicima, u prvom redu, ruskom, no i nekim neslavenskim jezicima, što daje dodatnu širinu i mogućnost promatranja hrvatske frazeologije u širem slavenskom i neslavenskom, odnosno europskom kontekstu. S druge pak strane, iako je znanstveni pristup materiji na zavidnom nivou, treba naglasiti da je stil pisanja vrlo jednostavan i pristupačan, pa će se knjigom moći služiti i oni koji nemaju neko temeljito frazeološko predznanje. Sve svoje tvrdnje i postavke Antica Menac potkrepljuje velikim brojem primjera, što dodatno podiže kvalitetu knjige.

Knjiga je vrlo dobro grafički osmišljena (slog i prijelom Ana Pojatina), a i naslovnica je izuzetno zanimljivo dizajnirana za što je zaslužan Boris Ljubičić.

Hrvatska frazeologija namijenjena je svim filozozima, lingvistima, slavistima, ali i neslavistima i, naravno, leksikolozima i frazeolozima. Ona je ujedno i sveučilišni udžbenik (na temelju odluke Senata Sveučilišta u Zagrebu), pa će se naći na popisu literature na filološkim studijima gdje se predaje frazeologija.

Treba još dodatno napomenuti da monografije koja tako široko zahvaća frazeološku teoriju i problematiku dosad u Hrvatskoj nije bilo. Ova nam knjiga omogućuje praćenje razvoja hrvatske frazeologije od početka sedamdesetih godina prošloga stoljeća do danas.

Željka Fink Arsouski